

Vanha Suomenlinna

Opas

julkaissut

Ehrensvärd-Seura

2 karttaa

„Ä! uhma! astu saaren luo,
kun maassa vaino käy,
kun merten kuningatar tuo
ei leppyisältä näy:
tuhansin kidoin kuolemaa
sen tulikirnut kiljahtaa.“

Runeberg.

Suomen Matkailijayhdistyksen
kustantama

Vanha Suomenlinna

Opas

julkaissut

Ehrensverd-Seura

2 karttaa

Helsinki 1923

Suomen Matkailijayhdistyksen kustantama

Helsinki 1923

Frenckellin Kirjapaino Osakeyhtiö

Vanha Suomenlinna

eli Viapori on rakennettu 7:lle saarelle, jotka pohjoisesta etelään luettelutina ovat: Särkkä, Länsi-Mustasaari, Pieni Mustasaari, Iso Mustasaari, Susisaari, Kustaanmiekka ja Vallisaari.

Suomenlinnan Museon alueeseen kuuluvat Susisaari, Kustaanmiekka ja Särkkä.

Linnoituksen päälaituri, johon Helsingistä saapuvat laivat laskevat, sijaitsee Isolla Mustasaarella, jota myöskin nimitetään Kirkkosaareksi. Tästä länteen, silloilla toisiinsa yhdistettyinä, ovat Pieni Mustasaari ja Länsi-Mustasaari. Erikseen, lähinnä kaupunkia, on Särkkä (Långörn), jonka muurit näyttävät kohoavan suoraan merestä. Laivaväylän varrella on eräs muureilla varustettu luoto nimeltä Kolme Kruunua.

Särkällä, joka on vuokrattu pursiseuralle »Merenkävijät», ovat linnakkeet von Törne ja Piper sekä suurimmaksi osaksi revitty kaponiääri Gerdes.

Länsi-Mustasaarta puolustivat aikoinaan linnakkeet Gyllenberg ja Tessin, jotka venäläiset 1860-luvulla osaksi repivät, osaksi peittivät hiekkavalleilla. Ruotsin vallan ajoilta on jäljellä kolme kasarmirakennusta ja suuri leipomo, jonka vieressä, alkuaan luodolla lähellä rantaa, on kaponiääri Löven, sekin hiekkavalleilla peitetty.

Pientä Mustasaarta ympäröivät linnakkeet Stiernroos, Lövehelm, Strömberg ja Scheffer, joista viimeksimainittu on osaksi revitty. Linnakkeiden sisäpuolella olevat rakennukset ovat alkuaan Ruotsin ajoilta, joskin niitä sittemmin on lisätty ja muuteltu.

Isolla Mustasaarella eli Kirkkosaarella sijaitsee lähinnä laivasiltaa eräs venäläinen kasarmi paikalla, missä muinoin oli linnoituksen nuoranpunojarata; tämän länsipäässä sijaitsi sittemmin revitty kaponiääri N:o 2 ja itäpäässä kaponiääri N:o 1, minkä muureja vastaan nykyinen upseerikasino on rakennettu.

Kasino on avoinna myöskin matkailijoille.

Isoa Mustasaarta puolusti ketju pitkin rantoja rakennettuja linnakkeita, joista suurin osa on säilynyt. Myötäpäivää lueteltuina käytetään linnakkeista nimiä Bjelcke, Horn, Ribbing, Åkerhjelm, Aminoff, Tandefelt, Sprengtporten ja Sparre. Molemmat viimeksi mainitut muodostavat kaksoislinnakkeen nimeltä *Hessenstein*.

Laivasillalta kehoitetaan matkailijaa kulkemaan tietä, joka johtaa kasarmiholvin läpi ja jatkuu suoraan eteenpäin, niin että kirkko jää vasemmalle.

Kirkko on venäläisten rakentama 1830-luvulla. Vuonna 1923 muutettiin sen ulkomuoto arkkitehti Einar Sjöström'in piirustusten mukaan sopusointuun Suomenlinnan vanhan rakennustyylin kanssa. Kirkkoa ympäröivä aitaus on rakennettu vanhoista ruotsalaisista tykeistä ja rautavitjoista, joita muinoin käytettiin salmien sulkemiseen vihollislaivaston hyökkäyksiä varalta. Linnoituksen luterilaisen kirkon revivät venäläiset v. 1825.

Tien oikealla puolella oleva harmaakivinen rakennus on *Kruunulinnake Ehrensvärd*, joka sisältää asuttavia huoneistoja, työpajoja, talleja ja nykyisen päävahdin, minkä vieressä on gotlantilaisesta hiekkakivestä rakennettu portti. Tämän yläpuolella on Ruotsin vaakuna, josta kenraalikuvernööri Bobrikoff aikoinaan hakkautti pois alimman kruunun; se näkyy kumminkin vielä varjokuvana kilven hiotulla pinnalla.

Rannalla kruunulinnakkeen takana oli laivaveistämö, jossa Chapmanin uudenaikaiset laivat aikoinaan rakennettiin.

Noakin arkiksi nimitettiin jo 1700-luvulla tien vasemmalla puolella olevaa nelikerroksista taloa, joka sijaitsee vastapäätä kruunulinnakkeen eteläistä, tiilestä rakennettua sivustahuonetta.

Kirkkopuiston ja »Noakin arkin» itäpuolella olevan torin takana sijaitsee pitkä Bjelcken talo, jonka eteläisen osa kuitenkin on venäläisten rakentama. Tässä osassa on m. m. Rannikkotykistörykmentti 1:n upseeriklubi, jonka ruokasali on avoinna matkailijoille talvella kasinon ollessa suljettuna.

Ison Mustasaaren ja Susisaaren välillä on silta, jonne tie johtaa puhelinkeskuksen ohitse sen jälkeen kun on kuljettu »Noakin arkin» ja kruunulinnakkeen sivustarakennusten välitse ja siitä käännetty oikealle. Sillalta, jolla tupakan poltto on kielletty, saattaa Ison Mustasaaren puolella nähdä kaksoislinnakkeen Hessenstein ja etelässä, salmen takana, Vallisaaren.

Susisaari ja Kustaanmiekka.

Takakannen sisäpuolella olevassa kartassa osoittavat paksut mustat viivat Ruotsinaikaisia linnakkeita ja rakennuksia, jotka vielä ovat jäljellä, ja ohuet mustat viivat revittyjä senaikaista rakennuksia. Viheriällä värillä painetut viivat esittävät venäläisiä rakennuksia ja vihreillä pisteillä merkityt alat venäläisiä 1860- ja 70-luvuilla rakennettuja hiekkavalleja ja pattereita. Musta rantaviiva osoittaa vesirajaa 1700-luvulla, vihriä nykyistä rantaa. Tiet ja nykyaikaiset sillat ovat esitetyt vihreillä viivoilla. Tekstissä sulku-merkkien välissä olevat numerot vastaavat kartan numeroita.

Susisaarella, siltaa vastapäätä, on pieni puisto, jota nimitetään Ehrensvärdin puutarhaksi (1). Puistoa rajoittaa etelässä kaponiääri Blomcreutz (2), jonka yläpuolella näkyvä tiilinen rakennus on linnake Palmstjerna (3). Rannalla, kaponiääristä vasemmalle, on linnake Fabian Wrede (4) ja siitä etelään linnake Dygd (5). Tien oikealla puolella oleva tiilirakennus on Adlerfeltin kasarmi (6). Venäläisten repimä linnake Adlerfelt yhtyi toiselta puolen kaponiääri Blomcreutziin (2) ja toiselta puolen kasarmiin (6). Sen ja nykyaikaisen tehdasrakennuksen (7) välillä oli venäläisten poistama portti, jonka paadessa oli suomennettuna näin kuuluuvat sanat.

Ilman Thunbergia ei Ehrensvärd
olisi rakentanut tätä telakkaa.

Tässä kreivi Ehrensvärdin laatimassa kirjoituksessa tarkoitetaan telakalla Daniel af Thunbergin mestariteosta, kuivaa- eli »Kaleeritelakkaa» (8), joka oli laatuaan ensimmäinen ja yhä vielä on Pohjois-Europan suurin. Telakan pohjoispuolta suojelivat nyttemmin suureksi osaksi revityt linnakkeet Stjernstedt (9), Bruce (10), Taube (11) ja Cedercreutz (12).

Alueelle, jossa viimeksimainitut linnakkeet sijaittivat, on pääsy kielletty.

Kreivi Ehrensvärdin, linnoituksen rakentajan, hautapatsas on Susisaaren linnanpihalla, jonne tie kulkee ohi puutarhan (1) ja läpi von Fersenin linnakkeessa (13) olevan porttiholvin.

Patsaan on kuningas Kustaa III:n piirustuksien mukaan muovaillut Ruotsin suurin kuvanveistäjä Johan Tobias Sergel (1740—1814) ja on tämä hänen ainoa Suomessa oleva julkinen teoksensa. Sen länsipuolella oleva kirjoitus kuuluu suomennettuna näin:

Tässä lepää
Kreivi AUGUSTIN EHRENSVÄRD
Sota Marski, Ritari ja Kun. Maj:tin
Ritarikuntien Komentaja
Töittäensä
Viaporin linnoituksen, Armeijan Laivaston
ympäröimänä.

Itäpuolella on seuraava kirjoitus:

KUSTAA III:n määräyksestä ja Omien
piirustusten mukaan Pystytetty
MDCCLXXXVIII
Sotaherran ja Kansalaisen jäljissä
Kehoitukseksi
Neroille osata, sydämmille haluta
hyödyttää
Isäinmaata.

Kreivi Ehrensvärdin maalliset jäännökset ovat patsaan alla olevassa holvissa, jonka suomalaisesta marmorista veis-

tetyin huippukiven Kustaa III suurin juhlallisuuksin omin käsin muurasi kiinni heinäkuun 5 päivänä 1783. Patsas pystytettiin 1788.

Vanha *Komendanttitalo* eli *Kenraalitalo* (15) on rakennettu yhteen linnake von Fersenin (13) kanssa. Tässä asuivat aikoinaan kreivi Ehrensward ja häntä seuranneet komendantit, joiden joukossa muistamisen arvoisia ovat kreivi Johan Sparre, kenraali Nils Mannerskants ja Runebergin Vänrikki Stoolin tarinoissa »ikuisen kunniaan» laulama C. N. af Klercker.

Se osa Komendanttitaloa, joka on jäljellä, sisälsi kuninkaallisen huoneiston, ja ovat siinä asuneet kuninkaas Adolf Fredrik ja Kustaa III. Nyt on siihen sijoitettu Ehrensward-Seuran huoneisto ja Suomenlinnan museon kanslia.

Linnanpiha oli alkujaan hyvin tyylikäs. Niinpä ulottui Komendanttitalo yli sen koko leveyden (16) ollen eteläpuolella rakennettu yhteen linnake Ekebladin (18) kanssa. Mutta Krimin sodan aikana v. 1855, jolloin englantilaisranskalainen laivasto pommitti linnoitusta, ammuttiin rikki osa Komendanttitaloa (16) ja sen sivustarakennukset (17) sekä koko linnake Ekeblad (18). Viimeksimainitun paikalla on nyt sinertävä venäläinen rakennus. Tämän vieressä on vaaleankeltainen Ruotsinaikuinen rakennus (19), jossa ennen oli linnoituksen esikunta. Ja tämän vieressä, puistossa (20), oli samanmuotoinen rakennus, joka sisälsi päävahdin, mutta joka niinkään ammuttiin rikki Krimin sodan aikana.

»*Kaleeritelakan*» voi nähdä tästä puistosta (20). Telakan eteläpuolta suojaavat linnake Höpken (21) »stenaili» von Fersen (22) ja linnakkeet Hjärne (23) ja Hamilton (24).

Viimeksimainitusta linnakkeesta etelään alkaa pitkä Hamiltonin kasarmi (25). Tämän ja revityn linnake Ekebladin (18) välillä on linnake Seth (26), jonka edustalla olevan harjoituskentän eteläpuolta rajoittavat linnakkeet Polheim (29) ja Hårleman (30) sekä eräs venäläinen kasarmirakennus.

Kustaanmiekkään johtava tie alkaa pisteistä (16) ja (18) ja kulkee läpi linnakkeiden Hårleman (30) ja Åhra (31), jotka ennen tien yli rakennettu muuri on yhdistänyt.

Kreivi Piperin puistossa (32) on kaunis lammikko, jonka ääressä olevalla pienellä kukkulalla sijaitseva rakennus oli roomalaiskatolinen kappeli (33) venäläisenä aikana linnoituksessa usein ollutta puolalaista varusväkeä varten. Puiston lammikkoon on puolalainen tai venäläinen mielikuviutus liittännyt useita taruja muka »viikingien ajoilta», Niinpä m. m. kerrottiin, että »Viaporin kuningas» kerran oli sodassa »Tallinnan kuninkaan» kanssa. Tästä syystä ei »Viaporin kuningas» suostunut antamaan kaunista tyttärtään »Tallinnan prinssille», jonka johdosta »prinssi» ja »prinsessa» hukuttautuvat puiston lammikkoon.

Puiston kukkulaa (33) koristi 1700-luvulla huvimaja, rakennettu Versaillesn olevien antiikkien temppelien malliin.

Puiston etelärannalla sijaitsi linnake Kasimir Wrede (35), jonka venäläiset vahingossa räjädyttivät rikki.

Kreivi Piperin puiston pohjoispuolella on kolme linnaa, nimeltään Dygd. Åhra ja Godt samvete (=Hyve, Kunnia ja Hyvä Omatunto). Linnake Åhra (31) sijaitsee lähellä erästä kaksikerroksista venäläistä tiilirakennusta. Tämän takana on Godt samvete (34) ja sen takana Dygd (5).

Salmi (36), joka ennen on erottanut Susisaaren ja Kustaanmiekan, on nyttemmin täytetty. Kustaanmiekan läntiselle ja eteläiselle rannalle rakensivat venäläiset 1860- ja -70-luvuilla joukon hiekkavalleja ja pattereita (37), joilla on Krupp-tykkejä 1870-luvun mallia. Tien vasemmalla puolella on hiekkavallilla peitetty Ruotsin-aikuinen ruutikellari (38).

Matkailijaa kehoitetaan kulkemaan kohti linnoituksen lippua ja Carpelanin kasarmia, jonka portin yläpuolella oleva, kreivi Ehrenswardin laatima kirjoitus suomennettuna on näin kuuluva:

Porin
ja

Hämeenlinnan Rykmenttien
Voima, Ahkeruus ja Yksimielisyys
ovat Pystyttäneet Isänmaalleen tämän
Turvan ja Ahkeruudelleen tämän
Kunniamuiston.

Portin vasemmalla puolella olevan puiston kohdalla on kasarmin seinään muurattu kivi, jossa on seuraava kirjoitus:

Tämä Kivi Nostetaan
niiden Toverieni
ikuseksi Muistoksi joiden
Äly, Ahkeruus ja Yksimielisyys
autoivat minua tämän Rakenteen
pystyttämisessä.

August Ehrensvärd.

Edellistä kiveä nimitetään vanhastaan sotilas-, jälkimmäistä upseerikiveksi, ja niissä olevissa kirjoituksissa on kreivi Ehrensvärd yhdellä ainoalla sanalla luonnehtinut eron sotilaan ja upseerin välillä.

Jotta matkailija saisi yleissilmäyksen Kustaanmiekan linnakkeista, kehoitetaan häntä nousemaan ylös portaita, jotka portin sisäpuolella johtavat vasemmalle.

Lippulinnakkeelle (40) annettiin kuningas Fredrik I:n määräyksestä vanhimman suomalaisen aatelissuvun nimi *Carpelan*, jonka suvun päämiehenä silloin oli kuuluisa kenraali Wilhelm Carpelan. Lipputangon ympärillä olevan aitauksen sisäpuolelle on pääsy kielletty.

Linnake *Carpelan'ilta* (40) johtaa puinen silta yli kallioon poratun juoksuhaudan linnakkeelle *Lantingshausen* (42), jossa matkailijaa kehoitetaan kääntymään vasemmalle ja siellä olevia portaita myöten nousemaan linnakkeen rintamuurille, jolta on laaja näköala. Linnake *Lantingshausenin* alapuolella näkyy nyt *Kuninka anportti* (43) ja Kustaanmiekan salmen takana *Vallisaari*, eteläisin vanhan linnoituksen saarista. Susisaarella ja Isolla *Kustasaarella* näkyy, lännestä itään lueteltuina, linnakkeet *Godt Samvete*, *Dygd*, *Sparre*, *Sprengtporten*, *Tandefelt*, *Aminoff* ja *Åkerhielm*, joiden tykit olivat suunnatut salmea kohti, minkä suojeleminen vihollisen laivaston hyökäyksiltä oli linnoituksen päätehtäviä.

Jos *Lantingshausenin* linnakkeen rintamuuria kulkee eteläänpäin, taivaanrannalla näkyvää *Harmajan* majakkaa kohti, saapuu linnake *Zander'ille* (44). Tämän alapuolella ovat venäläisten hiekkavalleilla peittämät kaponiää-

rit Delvig (45), Boije (46) ja Hoppe (47). Erikseen, linnake Zanderin länsipuolella, on niinkään hiekkavallin peittämä kaponiääri Cojett (48).

Kustaanmiekan muinaisesta voimasta saa käsityksen ajatteleamalla, että linnakkeiden harjanteilla oli tiheät tykkirivit, jotka toinen toistensa ylitse viidessä eri kerroksessa ampuivat lähestyvää vihollista, jota kohti linnanpihoille asetetut jykevät mörssarit vielä syytivät ilmassa räjähtäviä suuria pommejaan ja tuhoa tuottavia ketjukuuliaan.

Zanderin linnakkeelta (44) johtavat portaat ja kallioon porattu tie lippulinna-keen alapuolella olevaan juoksuhautaan, missä matkailijaa kehoitetaan kääntymään oikealle, jolloin hän porttiholvin kautta, mikä on vastapäätä valkeaksi rapattua kaponiääri Delvig'ia (45), saapuu Kuninkaanportin linnanpihalle (49).

Kuninkaanportin (43) edustalla oleva porras oli aikoinaan kaksiosainen, mutta salmea syventäessään v. 1915 räjähdyttivät venäläiset rikki sen alemman osan. Sitten vuoden 1750 on maa noussut noin 70 senttimetrillä.

Portin vasemmalla puolella on suomennettuna näin kuuluva kirjoitus:

T ä h ä n o n
K U N I N G A S
F R E E D R I K
a n t a n u t a s e t t a a
e n s i m m ä i s e n k i v e n v u o n n a 1 7 4 8 .

Kirjoitus jatkuu portin oikealla puolella, jossa sanotaan:

j a
K U N I N G A S
K U S T A A
o n a s e t t a n u t
v i i m e i s e n k i v e n v u o n n a . . .

Vuosiluku puuttuu, sillä viimeistä kiveä ei milloinkaan asetettu.

Portin vasemmalla puolella on vielä seuraava kreivi Ehrensvärdin laatima kirjoitus:

VIAPORI
joka koskettaa
toiselta puolen merta
toiselta maata
antaa
VIISAALLE
HERRUUDEN
sekä merellä että maalla.

Portin oikealla puolella sanotaan:

Erämaasta
ovat
nämä SUSISAARET
muutetut
VIAPORIKSI.

JÄLKIMAAILMA
seiso tässä omalla pohjalla
äläkä luota
vieraaseen apuun.

Erästä Kuninkaanportin linnanpihan (49) itäpuolella olevasta kasematista johtaa maanalainen käytävä ranta-varustuksiin (51). Käytävä, joka karttaan on merkitty pisteillä, on sateisella säällä hyvin märkä. Siinä on ovi (52), jonka lähellä on muurissa seuraava kirjoitus:

Henki- ja Porvoon Komppaniat
Uudenmaan Jalkaväkirykmenttiä
ovat
Uskomattomalla Ahkeruudella
Rakentaneet tämän Käytävän
Vuonna 1752.

Linnanpihan (49) erästä toisesta kasematista lähtee käytävä, joka tavallisesti on kuiva, Kyhlenbek'inetuvarustukseen (50), jonne myöskin pääsee yli kaponiääri Delvig'in (45) tai läpi kaponiäärissä Boije (46) olevan holvin.

Kyhlenbek'in etuvarustuksen hiotusta kivistä rakennetussa muurissa on seuraava, kreivi Ehrensvärdin laatima kirjoitus:

Kyhlenbek'in Etuvarustus.
Kyhlenbek'in Kunniaksi, joka
väsymättömin Käsin mitä vai-
keimmissa olosuhteissa avusti
minua Viaporin ensimmäisien
Kivien Nostamisessa; hän
kuolee Työnsä ääreen ja
Kohtalo sallii minun
Pystyttää hänelle kiitollisen
Muiston.

Viaporissa Lokakuun 25 p:nä 1753.

A. E.

Kun valtiopäivät olivat valtuuttaneet Ehrensvärdin otta-
maan palvelukseensa kenen upseerin hän tahtoi Suomen ja
Ruotsin armeijasta, johtui siitä, että taitavimmat ja kunnol-
lisimmat upseerit molemmista armeijoista ovat olleet vanhaa
Suomenlinnaa rakentamassa. Linnoituksen linnakkeille ja
kapoinääreille antoi Ehrensvärd sittemmin ansiokkaimpien up-
seerien nimet.

Paluumatkan voi matkailija sopivimmin tehdä kaponiää-
rissä Boije (46) olevan holvin ja lippulinnakkeen Carpe-
lan (40) alitse johtavan käytävän kautta, jolloin jälleen
saavutaan portille (39).

Historiallisia tietoja.

Helsinkiin johtava laivaväylä linnoitettiin jo Kustaa Vaasan hallituskautena 1550-luvulla, jolloin kaupunki perustettiin. Nämä puolustuslaitteet sijaitsivat osaksi Järvisaarella, jota nykyään nimitetään Vallisaareksi, osaksi Susiluodolla eli nykyisellä Kustaanmiekalla, ja oli niiden tarkoitus estää vihollislaivueen pääsy Kustaanmiekan salmen läpi. Mutta jo 1600-luvun keskipaikkeilla olivat nämä vallit rappeutuneet ja käyneet vanhanaikaisiksi, jolloin ne hyljättiin. Senjälkeen rakennettiin pattereita Katajanokalle ja Kruunuhaassa olevalle kalliolle.

Kun sittemmin Viipurin linna, Suomen vanha etuvarustus, Uudenkaupungin rauhassa v. 1721 oli luovutettu Venäjälle, tuli päiväjärjestykseen kysymys vahvistaa uusilla linnoituksilla maan puolustusvoimaa. Jo v. 1722 lausui amiraliteettikommissioni, että Helsingin edustalla olevat saaret »muodostavat Suomen ja Tukholman saariston etumuurin», josta syystä kaleerilaivaston asemapaikka oli sinne asetettava. Suunnitelmaa tehdä Helsingistä laivasto-asema ja armeijan varastopaikka Hämeenlinnan sijaan, jota tarkoitukseen pidettiin vähemmän soveliaana, ajoivat innolla Suomen armeijan ylipäälliköt, kenraalit Stackelberg ja Armfelt sekä vielä v. 1737 ylipäälliköksi nimitetty linnoitustirehtööri, kenraali Axel Löwen.

Valtiopäivät suhtautuivat myötämielisesti näihin yhä uusiin-
tuviin ehdotuksiin, mutta rahapula aiheutti, että hyväksyttiin ehdotus rajakaupunkien Haminan ja Lappeenrannan linnoittamisesta ja Olavinlinnan vahvistamisesta, mitkä työt aloitettiinkin, mutta rahapulan tähden pian lopetettiin.

Turun rauhan jälkeen esiintyi valtiopälvillä v. 1743 kaksi miestä, Helsingin pormestari H. F. Forstén ja Haminan raatimies J. J. Tesche, jotka voimakkaasti vaativat Helsingin linnoittamista maan ja meren puolelta sekä Ruotsin kaleerilaivaston siirtämistä tänne. Salainen valiokunta hyväksyi ehdotuksen, mutta päätös saatiin aikaan vasta seuraavilla valtiopäivillä v. 1746, jolloin Ehrensward puuttui asiaan, ja Venäjän kanssa jälleen kireiksi käyneet välit myöskin kiiruhtivat asian ratkaisua.

Se maanpuolustus suunnitelma, johon tämä uusi linnoitus liittyi, perustui edellytykseen, että talvisota oli Suomessa yhtä mahdoton kuin sota yleensä köyhässä ja harvaan asutussa sisämaassa. Näin ollen pidettiin armeijan päatehtävänä estää vihollista tunkeutumasta pitkin rannikkoa; oli voitettava aikaa siksi, kunnes apujoukkoja Ruotsista ennätettiin lähettää. Ja kun näiden apujoukkojen tuli saapua meritse, oli välttämätöntä hankkia uudelle linnoitukselle laivasto, joka pystyisi pitämään laivaväylät hallussaan.

Helsinki oli pieni kaupunki, jossa ei ollut täyttä 900 asukasta, kun Ehrensward keväällä v. 1748 saapui linnoittamaan Kruunuvuorenselän eteläpuolella olevia saaria. Hänen työvoimansa, jonka suurimman osan sotaväki muodosti, vaihteli 6,000—12,000 mieheen, ja vuotuisesti käytetty määräraha, joka etupäässä otettiin Ranskan lahjoittamista varoista, vaihteli 4—8 tynnyriin kultaa.

Vuonna 1750 sai uusi linnoitus Ehrenswardin ehdotuksesta nimen Sveaborg, joka sitten suomenkielessä muodostui nimeksi Viapori.

Ehrenswardin suunnitelmia ei kumminkaan koko laajuudessaan toteutettu, ja sitä, ettei kaupunkia linnoitettu maan puolelta, on pidettävä perimmäisenä syyinä linnoituksen petolliseen ja häpeälliseen antautumiseen toukokuun 3 p:nä 1808.

Toukokuun 12 p:nä 1918 kohotettiin vapaan Suomen lippu linnake Carpelanille, jolloin myöskin nimi Viapori muutettiin Suomenlinnaksi.

Augustin Ehrensward

syntyi Fullerössä, Ruotsissa, syyskuun 25 p:nä 1710. Hänen isänsä Johan Jacob Schaeffer, syntynyt Turussa 1666, aateloitiin 1717, jolloin hän, sen merkiksi, että aina

kunnialla oli miekkaansa käyttänyt, sai nimen Ehrens-
värd (Kunniamiekka). Äiti oli Anna Marga-
reta Mannerheim.

Jo Ehrensvärd-nimen ensimmäinen kantaja osoitti sitä
tarmokasta miehuutta, monipuolista lahjakkuutta ja harvi-
naista luonteen jaloutta, jotka sittemmin tekivät niin kuu-
luisiksi hänen poikansa AUGUSTININ ja pojanpoikansa CARL
AUGUSTIN. Näiden kolmen Ehrensvärdin osoittama oikea-
mielisyys ja tavaton epätsekkyyys mainitaan myöskin esi-
merkiksi kelpaavina. M. m. ovat historioitsijat huomautta-
neet, että he kuolivat köyhinä käsiteltyään elämänsä aikana
miljoonia valtion varoja; JOHAN JACOB Kaarle XII ty-
kistöpäällikkönä, AUGUSTIN linnoituksen ja laivaston raken-
tajana kuninkaiden Fredrik I:n ja Aadolf Fredrikin aikana
ja CARL AUGUST Kustaa III:n sotalaivaston kenraali-
amiraalina.

Augustin Ehrensvärd kasvoi nuorukaiseksi Carlstenin lin-
noituksessa, jossa hänen isänsä rauhanteon jälkeen oli komen-
danttina. Jo aikaisin huomattiin pojan tavaton lahjak-
kuus. Kun hän 16-vuotiaana oli otettu armeijan kirjoihin
ja ylennetty »ylikanuunanlaukaisijaksi», lähetti kuningas hänet
Upsalan yliopistoon opiskelemaan matematiikkaa. Sittemmin
opiskeli hän mekaniikkaa nerokkaan keksijän Christopher
Polhem'in ja tykistötiedettä kenraali Carl Gronstedt'in joh-
dolla. Viimeksimainittu ehdotti v. 1735 että Ehrensvärdille
annettaisi stipendi ulkomaista opintomatkaa varten. Stipendi
myönnettiin ja hänen ollessaan ulkomailla lähetettiin hänelle
vielä kaksi stipendiä sotaministeriön ehdotuksesta. Ehren-
svärd opiskeli Tanskassa, Saksassa, Ranskassa, Hollannissa
ja Englannissa. Palattuaan kotimaahan v. 1738 jätti hän
opintojensa tuloksena sotaministeriöön kaksi laajaa kerto-
musta, joista toinen käsitteli tykistöä, toinen kivääri- ja
ruutitehtaita y. m. Seuraavana vuonna perustettiin tykistö-
upseerikoulu, jonka johtajaksi Ehrensvärd nimitettiin. Sa-
malla otettiin hän Ruotsin Tiedeakademian jäseneksi ja valit-
tiin seuraavana vuonna, 1740, sen sihteeriksi.

Vuoden 1741 valtiopäivillä esitti Ehrensvärd salaiselle
valiokunnalle keksimänsä uuden mörssarin ja kirjoittamansa
tykistöä koskevan teoksen, jotka herättivät suurta huomiota.
Vielä enemmän huomiota herätti hänen v. 1745 laatimansa

suunnitelma linnoituksen saattamisesta kaksinkertaiseen puolustuskuntoon. Samana vuonna annettiin hänen seurata Preussin kuninkaan Fredrik II:n armeijaa n. s. toisen schleesialaisen sodan aikana ja seuraavana vuonna otti hän sukunsa edustajana paikan valtiopäivillä, joiden uskotuimpiin miehiin: hänet pian luettiin harvinaisten ominaisuuksien vuoksi.

Sittenkun Ehrensvärd v. 1747 eräiden muiden upseerien kanssa oli matkustanut Suomessa tutkimassa maan puolustuskysymystä, laati hän linnoitussuunnitelmansa, jotka kuningas marraskuun 9 p:nä hyväksyi. Koroitettuna everstiluutnantiksi sai Ehrensvärd laajat valtuudet johtaa linnoittamistöitä.

Vuonna 1749 koroitettiin hänet everstiksi, jolloin valtioneuvos Höpken lausui, että ruotsalainen tykistö, kiitos olkoon Ehrensvärdin nerokkaisuuden, oli maailman paras.

Ehrensvärdin aatteet olivat uusia ja rohkeita. Se nopeus, millä hän saavutti valtaa ja mainetta, synnytti paljon kateutta. Mutta vastavehkeilyistä ja kadehtijain panettelusta huolimatta jatkuivat linnoitustyöt keskeytymättä aina vuoteen 1766, jolloin kadehtijain väärin syytöksien perustalla onnisti saada Ehrensvärd poistetuksi asemastaan linnoitustöiden johtajana. Hänen suunnitelmiaan eivät valtiopäivät kumminkaan uskaltaneet muuttaa, ja kun eivät Ehrensvärdin vihamiehet sen asettamalle tutkijakomitealle missään kohdassa voineet näyttää toteen tehtyjä syytöksiä, asettivat 1769 vuoden valtiopäivät hänet uudelleen linnoitustöiden johtoon. Samana vuonna nimitettiin hänet serafimer-ritariksi. Jo v. 1760 oli hän ylennetty kenraaliksi ja vuonna 1764 koroitettu vapaaherraksi veljiensä Carl'in ja Fredrik'in kanssa. Vuonna 1771 koroitettiin hänet kreiviksi ja seuraavana vuonna sotamarskiksi, jolloin hän pyysi virkalomaa heikontuneen terveytensä takia, joka oli kärsinyt siitä haavasta, minkä hän sai rintaansa ollessaan Ruotsin armeijan ylipäällikkönä Pommerin sodassa v. 1760.

Lokakuun 4 p:nä 1772 hän kuoli Saaristen sotilaspuustellissa Mynämäellä lähellä Turkua.

Vuonna 1739 oli hän nainut Catarina Elisabeth Adleheimin ja jätti jälkeensä pojan, kenraaliamiraalin, nerokkaan Carl August Ehrensvärdin.

Augustin Ehrensvärdin epätsekkäisyys ei rajoittunut käsittelemään miljoonia valtiovaroja ja itse jäämään köyhäksi. Aikakirjat kertovat mitä liikuttavimpia esimerkkejä hänen harvinaisesta vaatimattomuudestaan. Hän oli suoepä ja hyvän tahtoinen kaikkia alempiaan kohtaan, mutta suhtautui jäykkäniskaisesti ylempiinsä, jopa kuninkaihin. Aikalaiset pitivät häntä aatelismiehen ihanteellisena perikuvana.

Ehrensvärdin työkyky oli miltei uskomaton. Omaten useimmilla tieteen aloilla aikansa korkeimman sivistyksen seurasi hän elämänsä loppuun saakka europalaisten tiedemiesten ja ajattelijain toimintaa, aina soveluttaen käytäntöön tieteen viimeisimmät keksinnöt. Tämän lisäksi hänellä oli rikkaat taiteelliset lahjat, hän kirjoitti kauniita ja syvämietteisiä runoja, piirusti hyvin ja maalasi ammattimiehen taidolla.

Ehrensvärd oppi myöskin suomen kielen ja käytti Suomessa ollessaan sinettiä, jossa hänen vaakunalauseensa *O o m b y t e l i g* oli käännetty suomeksi sanalla *Y x t o t t i n e n*.

Vuonna 1876 piti professori C. Fr. Waern Ruotsin Teideakademiassa esitelmän, joka loppui seuraavilla sanoilla: Jos Ruotsissa on mainittava niiden miesten nimet, jotka niin ovat isänmaataan palvelleet, että heidät hyveiden esikuvina on muistettava, ei ensimmäisten joukossa ole unhoitettava nimeä — Augustin Ehrensvärd.

Tämän suuren miehen kuoleman jälkeen hakkasivat suomalaiset meriupseerit kallioon Hankoniemen edustalla sanat:

»Suomi ei koskaan unhoita
Augustin Ehrensvärdiä.»

Fredrik Henrik af Chapman

syntyi Göteborgissa syyskuun 9 p:nä 1721 ja polveutui eräästä Yorkshirestä, Englannista, kotoisin olevasta suvusta. Isän, Thomas Chapmanin, otti Kaarle XII v. 1715 kapteeniksi Ruotsin laivastoon.

Poika, joka äitinsä puolelta oli vanhaa englantilaista merenkulkija- ja laivanrakentajasukua, osoitti jo lapsena erikoisia laivanrakentajataipumuksia. Jo 19 vuotiaana hän omin päin suunnitteli ja rakensi erään »espanjankulkijan». Useat

vuodet opiskeli hän sittemmin Englannin, Ranskan ja Hollannin suurimmilla laivaveistämöillä, jolloin Englannin ja Ranskan hallitukset koettivat saada hänet palvelukseensa, mutta turhaan, sillä hän oli antanut lupauksen palata Ruotsiin. Vuonna 1760 otti Ehrensvärd hänet Viaporin laivanrakentajamestariksi, jonka jälkeen hän suunnitteli ja rakensi aivan uusia, sittemmin niin kuuluisia sotalaivatyyppejä, joille Ehrensvärd antoi suomenkieliset nimet Suomen maakuntien mukaan.

Niimpä olivat turumaa t (Turunmaa) ja hemmenmaa t (Hämeenmaa) uusimallisia saaristofregatteja. Eräs turumaa-laivoista oli »Turuma Lodbrok», jonka pituus oli 126 jalkaa, leveys 31 jalkaa ja syvyys vedenpinnan alapuolella 11 jalkaa. Sillä oli polakkeritaklaus, mutta sitä voitiin myöskin soutaa 19 parilla airoja, neljä miestä kussakin airossa. Varusväkenä oli 260 miestä. Tykistöön kuului 11 kappaletta 12-puutaista ja 2 kappaletta 18-puutaista tykkiä alakannella eli patterilla sekä 2 kappaletta 12-puutaista, 28 kappaletta 3-puutaista tykkiä yläkannella.

Hemmenmaa-laivoilla oli fregattitaklaus ja vähän pienempi tykistö- ja miehistömäärä.

Myöhemmin rakensi Chapman tyypit pojama (Pohjanmaa) ja udenmaa (Uudenmaa) sekä joukon uusimallisia mörssäribarkasseja, tykkivenheitä y. m. sota-aluksia, joten Viaporin laivasto suurimmillaan ollessa käsitti 90 alusta.

Kun Chapmanin rakentamat laivat, mitä sekä purjehduskykyyn että taistelukelpoisuuteen tulee, osoittivat siihen asti tuntematonta täydellisyyttä, kiiruhtivat muut Euroopan vallat, ensimmäisenä Englanti, käyttämään hyväkseen hänen tekemiään keksintöjä sikäli kuin ne vakoilijain kautta onnistuivat saamaan ne tietoonsa. Tällöin siirtyivät myöskin suomenkieliset sanat turuma, hemmenmaa, udenmaa ja pojama kansainväliseen merimieskieleen.

Vuonna 1764 kirjoitti Chapman mietinnön nimeltä: »Sandankäynti Suomen saaristossa ja kuvaus laivoista, joita tähän on käytettävä». — Vanhan kertomuksen mukaan onnistui erään englantilaisen vakoilijan päästä tutustumaan tähän mietintöön.

Maailmankuuluisuuden saavutti Chapman v. 1775 julkaisemallaan teoksella »Architectura navalis mercatoria» (Kauppalaivojen rakenne).

Voitto Ruotsinsalmen taistelussa oli Chapmanin laivojen saavuttama.

Hänet aateloitiin 1772 ja nimitettiin laivaveistämö-amiiraaliksi 1783; hän kuoli 1808.

Kun syyskuun 9 p:nä 1921 200 vuotta oli kulunut hänen syntymästään, paljastettiin hänen muistopatsaansa Göteborgissa samalla kuin hänen muistoaan sotilaallisin juhlallisuuksin kunnioitettiin Suomessa ja Englannissa.

Daniel af Thunberg

syntyi talonpoikaisista vanhemmista v. 1712 Dal'in pitäjässä Ruotsissa. Hän luki ensin papiksi, mutta luontaiset taipumukset vetivät hänet mekaniikan alalle ja v. 1745 sai hän paikan Polhem'in »laboratorium mechanicum'issä». Täällä tutustui hän Ehrensvärdiin, joka v. 1747 otti hänet rakennusmestariksi linnoitustöihin. Viaporissa suunnitteli ja rakensi hän sittemmin linnoituksen suuret telakat, tehden tällöin useita tärkeitä keksintöjä ja nerokkaita rakenteita, jotka hankkivat hänelle aikansa etevimmän »vesi-insinöörin» maineen. Tämän lisäksi tutki, perkasi ja kartoitti hän laivaväyliä ja laati suunnitelmia kanavien rakentamiseksi useaan Suomen lääniin. Myöhemmin rakensi hän Karlskronan telakat sekä teki suunnitelmat Trollhättan ja Götan kanavia varten.

Thunberg, joka v. 1773 nimitettiin ylitirehtööriksi ja aateloitiin v. 1776, kuoli v. 1788.

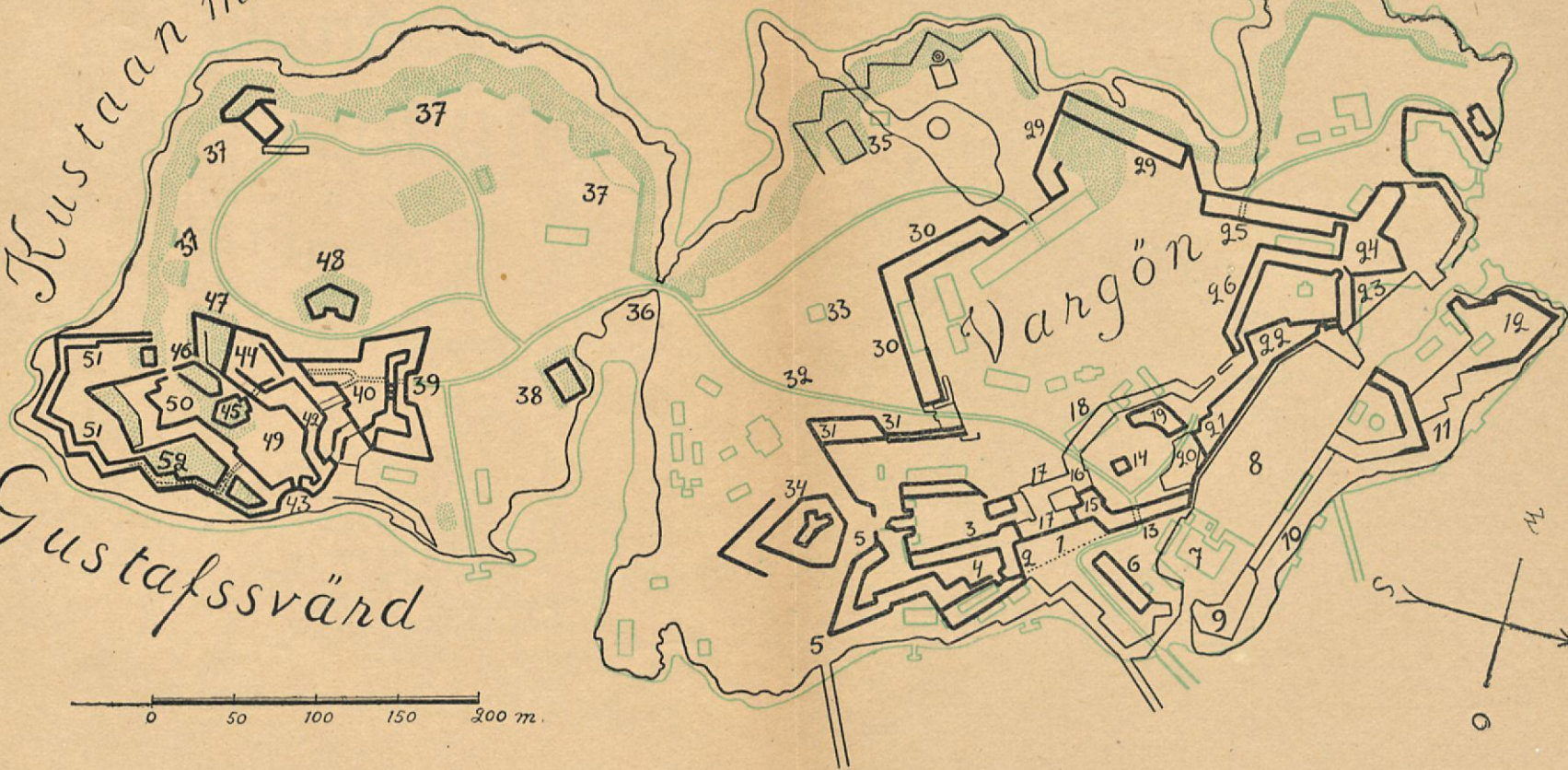
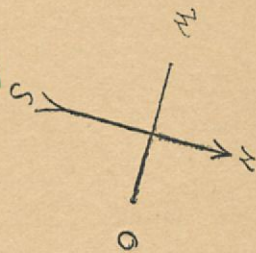
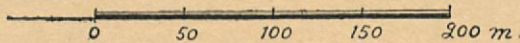
Augustin Ehrensvärd suhtautui lämpimällä ystävyydellä tähän lahjakkaaseen ja jaloluontoiseen mieheen ollen hänen kanssaan viimeiseen asti tuttavallisessa kirjeenvaihdossa, mikä kirjeenvaihto vieläkin on tallella.

Kustaan miekka

Susisaari

Gustafssvärd

Vargön

HELSINGIN
YLIOPISTON
KIRJASTO